

Úloha dobrovolníků v Domě pokojného stáří ve Zlíně

Miroslava Škorpíková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslava ŠKORPÍKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Klady a zápory dobrovolnictví v Domě pokojného stáří ve Zlíně**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek pro praktickou část práce.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu (polostrukturovaný rozhovor).
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, H. Fenomén stáří. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-158-2

MATOUŠEK, O. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-331-2

STUART-HAMILTON, I. Psychologie stárnutí. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. Dobrovolníci a metodika práce s nimi. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Nováková, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **15. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 15. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2010 .....

Štěpán Švabala .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce je dobrovolnictví v práci se seniory. Konkrétně je zaměřena na úlohu dobrovolníků v Domě pokojného stáří ve Zlíně. V teoretické části, v její první kapitole, se věnuji základním pojmům, které souvisejí s dobrovolnictvím, s dobrovolníky, jejich motivací k této činnosti a právní úpravě dobrovolnictví. Druhá kapitola pojednává o věku, stárnutí, stáří, o biologických, psychických a sociálních změnách, které toto období provázejí, o postoji dnešní společnosti ke stáří a základních zásadách při jednání a komunikaci se seniory.

V úvodu praktické části práce je popsán Dům pokojného stáří ve Zlíně, jeho poslání a poskytované služby. Výzkumným cílem praktické části bylo zjištění úskalí a přínosu dobrovolnické činnosti v Domě pokojného stáří ve Zlíně a to jak z pohledu dobrovolníků, tak seniorů, za kterými dobrovolníci docházejí a také zaměstnanců tohoto domova. U dobrovolníků mne zajímala také jejich motivace k dobrovolnické činnosti.

Klíčová slova: dobrovolník, dobrovolnictví, stárnutí, stáří, senior

ABSTRACT

The subject of this bachelor thesis is a volunteer job with seniors. Factually, it is focused on the role of volunteers in the House of Peaceful Old Age in Zlin. In the first chapter of the theoretic part I pursue basic terms which are connected with the volunteer job, with volunteers and their motivation to this activity and also, I pursue legal provisions of volunteering. The second chapter is focused on the age, aging process, old age, biological and social changes, which are accompanying this period, also on the attitude of present society to the old age and it is focused on basic principles of treatment and communication with seniors.

The introduction of the practical part describes the House of Peaceful Old Age in Zlin, its mission and provided services. The research aim of the practical part was finding difficulties and contribution of volunteer activities in the House from the point of view of volunteers who look after seniors on one side and seniors on the other side, and also employees of this House. I was also interested in motivation of volunteers to their activities.

Keywords: volunteers, volunteering, aging process, old age, senior.

Motto

„Již od mládí je třeba mít před očima stáří.“

Gaius Lucilius

Poděkování

Děkuji Mgr. Radaně Novákové. Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a celkovou podporu při zpracovávání mé bakalářské práce.

Děkuji také zaměstnancům Domu pokojného stáří ve Zlíně za velmi vstřícný a lidský přístup při realizaci mého výzkumu a samozřejmě také srdečným a milým seniorům, kteří se zúčastnili rozhovorů.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DOBROVOLNICTVÍ	12
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1.1 Pomoc.....	12
1.1.2 Altruismus	13
1.1.3 Filantropie	13
1.1.4 Dobrovolnictví	14
1.1.5 Dárcovství	14
1.1.6 Občanská společnost	15
1.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA DOBROVOLNICTVÍ.....	16
1.2.1 Zákon o dobrovolnické službě	16
1.2.2 Zákon o sociálních službách	17
1.2.3 Zákon o pomoci v hmotné nouzi.....	18
1.3 OSOBA DOBROVOLNÍKA	19
1.4 MOTIVACE DOBROVOLNÍKŮ	20
2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ	23
2.1 PROCES STÁRNUTÍ	23
2.2 STÁŘÍ A LIDSKÝ VĚK.....	24
2.3 INDIVIDUALITA STÁRNUTÍ A STÁŘÍ.....	25
2.4 GERONTOLOGIE	26
2.5 ZMĚNY VE STÁŘÍ	26
2.5.1 Biologické změny.....	26
2.5.2 Psychické změny	28
2.5.3 Sociální změny	29
2.6 SENIOŘI A SOUČASNÁ SPOLEČNOST	31
2.6.1 Ageismus.....	31
2.6.2 Komunikace a jednání se seniory.....	31
3 DŮM POKOJNÉHO STÁŘÍ VE ZLÍNĚ	33
3.1 HISTORIE ORGANIZACE NADĚJE O. S.....	33
3.2 POSLÁNÍ A CÍLE ORGANIZACE NADĚJE O. S.	33
3.3 POSLÁNÍ DOMU POKOJNÉHO STÁŘÍ VE ZLÍNĚ.....	34
3.4 NABÍDKA POSKYTOVANÝCH SLUŽEB	34
3.5 STRUKTURA UŽIVATELŮ ZAŘÍZENÍ.....	35
3.6 STRUKTURA ZAMĚSTNANCŮ ZAŘÍZENÍ.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	38

4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	38
4.2	DRUH VÝZKUMU A VÝZKUMNÁ METODA	38
4.3	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU	39
4.4	POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	39
4.5	VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	40
4.5.1	Dílčí výzkumné otázky.....	40
4.6	PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	42
4.7	ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT	42
4.7.1	Zpracování rozhovorů	43
4.8	VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
ZÁVĚR		49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		51
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		54
SEZNAM OBRÁZKŮ		55

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala práci dobrovolníků se seniory. Zvolila jsem si ho z toho důvodu, že jde o věc v naší společnosti velmi aktuální a současně jde o téma, o kterém se mezi lidmi velmi málo hovoří. Práce se seniory je velmi náročná a to jak psychicky, tak i fyzicky a všichni, kteří tuto práci vykonávají, mají moji úctu a obdiv. O to více patří mé uznání těm, kteří tuto činnost vykonávají pouze ze své vlastní vůle, ve svém volném čase, vedle svých hlavních zaměstnání a to bez nároku na finanční, či jinou odměnu.

V teoretické části své práce se zaměřuji na dobrovolnictví, stáří a stárnutí. V její první části se věnuji vymezení základních pojmů souvisejících s dobrovolnictvím, jako jsou pomoc, altruismus, filantropie, dobrovolnictví, dárcovství, sponzoring a občanská společnost. Pokračuji formami dobrovolnictví, právní úpravou dobrovolnictví, samotnou osobou dobrovolníka a jeho motivací k této činnosti. V její druhé části definuji pojmy související s problémy stáří a průběhem stárnutí. Uvádím změny, ke kterým v tomto období lidského života dochází, věnuji se postavení seniorů v naší dnešní společnosti a specifikům při komunikaci s nimi.

Praktická část mé práce je zaměřena na otázku úlohy dobrovolníků v Domě pokojného stáří ve Zlíně, kde jsem také v rámci zvoleného tématu své bakalářské práce vykonávala odbornou stáž. Čas zde strávený mi pomohl se seznámit s chodem tohoto zařízení, s denním programem jeho klientů a hlavně také s prací nejen stálých zaměstnanců pečujících o seniory, ale také s činnostmi dobrovolníků. Cílem zde provedeného výzkumu bylo zjistit, jakou úlohu mají dobrovolníci v tomto zařízení, jak zde svoji činnost vnímají, postihnout její klady a zápory a to jak ve vztahu ke klientovi, ale také ve vztahu ke stálým zaměstnancům. Otázka vnímání činnosti dobrovolníků mne také zajímala z pohledu zaměstnanců a samotných klientů, které dobrovolníci navštěvují. Dobrovolníků jsem se dotazovala na jejich motivaci k této činnosti.

Věřím, že tato má práce bude přínosem pro všechny zúčastněné v Domě pokojného stáří ve Zlíně, že závěry výzkumu budou moci prakticky využít pro zkvalitnění služeb a že bude užitečná a zajímavá také pro jedince, kteří uvažují o tom stát se pečovateli či dobrovolníky v zařízeních, kde žijí senioři.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DOBROVOLNICTVÍ

Každý z nás jistě slyšel slova pomáhat, dobrovolník, dobrovolnictví, ale ne každý je schopen vysvětlit jejich význam. Dobrovolnictví si většinou vysvětlujeme jednoduše, jako vzájemnou pomoc člověka člověku, za kterou si nenárokujeme žádnou finanční či jinou hmotnou odměnu. Dobrovolníky však někteří lidé považují tak trochu za podivíny. Nechápu, jak můžou obětovat svůj čas a energii aniž by dostali zapláceno. Jiní lidé znají toto slovo hlavně ze sdělovacích prostředků. Bohužel jen málo z nás si skutečně dokáže představit, co vlastně obnáší být dobrovolníkem. Jisté povědomí o dobrovolnících a jejich činnosti se v naší společnosti vyskytuje. Většinou si je ale lidé spojují s těmi zahraničními dobrovolníky, působícími v zemích postižených přírodními katastrofami či v zemích zmítajících se v chudobě. O tom, že se tato činnost uskutečňuje i ve vyspělých státech, že je zaměřena na více cílových skupin a může mít více podob, ví jen velmi málo našich spoluobčanů. Přitom stát se dobrovolníkem, není tak těžké. U každého člověka se najde něco, co může druhému nabídnout. Není však podmínkou mít odborné vzdělání či zkušenosti. Tím nejdůležitějším je především ochota a chuť pomáhat. Být dobrovolníkem není přínosem jen pro ty, ke kterým tato činnost směřuje, ale také pro samotného dobrovolníka.

1.1 Vymezení základních pojmů

S problematikou dobrovolnictví se pojí řada pojmů. V následujícím textu vysvětlím ty základní: pomoc, altruismus, filantropie, dobrovolnictví, dárcovství, občanská společnost. Dále se věnuji formám a právní úpravě dobrovolnictví, samotné osobě dobrovolníka a jeho motivaci k této činnosti.

1.1.1 Pomoc

Schopnost pomáhat je nám lidem dána a s dobrovolnictvím velmi úzce souvisí. Téměř každý z nás, v našem běžném životě, podal pomocnou ruku druhému člověku. Tato pomoc může mít různé podoby. Přes hmotnou pomoc až po vlídné slovo či radu sousedovi, kamarádovi nebo i neznámému člověku v běžných situacích, v době nouze, v životní krizi.

„Z hlediska sociální pedagogiky definujeme pomoc jako aktivní účast při řešení konkrétní životní situace, a to s konkrétním cílem, který vyplývá z daného ohrožení nebo nouze. Je to

soubor činností, kterými se snažíme kompenzovat odhalené nedostatky, tj. aktivizovat člověka a pomáhat mu zajistit sociální a psychickou stabilitu a sociální nezávislost, tedy zkvalitnit jeho život“ (Kraus, 2008, s. 135).

1.1.2 Altruismus

Dalším pojmem, který je nezbytné zmínit v souvislosti s dobrovolnictvím je altruismus. Ten Geist (1992) vysvětluje jako ochotu pomoci druhému člověku, nezištnost, nesobecký vztah a láska k lidem.

Uvedené vysvětlení altruismu je pojato široce a obecně. S některými, více konkrétními druhy altruismu, nás seznamuje Frič (2001). Hovoří o **recipročním altruismu**, v jehož pozadí stojí očekávání, že bude jednou oplacen. Ten, kdo se angažuje pro druhé, pomáhá, jedná tak trochu egoisticky. Dawkins (in Frič, 2001) vysvětluje toto jednání tím, že jako lidé jsme naprogramováni a ovládáni sobeckými geny. Z biologického hlediska se však altruistické a sobecké chování nevylučuje. **Normativní altruismus** v sobě kombinuje vědomí morální povinnosti jednotlivce a sociální tlak, který je na něj vyvíjen. Neformální pravidla demokratické společnosti nutí jednotlivce chovat se altruisticky, podporovat dobročinnost a tím si vlastně udržovat dobrou pověst a prestiž. Dodržování těchto nepsaných norem, je okolím kontrolováno a nedodržení může způsobit jedinci hanbu, či zesměšnění ve společnosti, kde žije. **Emocionální altruismus** vyjadřuje morální cítění jedince, soucit, pocit radosti a uspokojení z vlastní, prospěšné činnosti. Jeho morální emoce jsou vázány na celek, ke kterému patří. Z konání dobra ve prospěch celku, získává své emoční zisky. Žádný z těchto jmenovaných druhů altruismu není lepší či horší a ani se vzájemně nevylučují. Důležitý je jejich výsledek, kterým je pozitivní aktivita a blaho pro ostatní.

Altruismus velmi úzce souvisí s empatií a soucitem. Empatii si lze vysvětlit jako porozumění na základě vcítění. A pokud člověk dokáže být empatický, je schopen soucitu a následné pomoci, čili jedná altruisticky.

1.1.3 Filantropie

Slovo filantropie, které vysvětluje Hartl a Hartlová (2009) jako lidumilnost, dobročinnost a pomoc sociálně slabým, si lidé nejčastěji spojují právě s dobročinností.

„Dobročinnost má své kořeny hluboko v dějinách lidstva a v současných moderních společnostech má podobu organizované a masové činnosti“ (Frič a kol., 2001, s. 13).

Jak uvádí Tošner a Sozanská (2006), dobročinnost je považována za jednu z občanských ctností, která má v naší západní kultuře kořeny v křesťanské a židovské morálce. Má dvě formy, dobrovolnictví a dárcovství. Těmto pojmům se budu věnovat blíže v dalších kapitolách.

1.1.4 Dobrovolnictví

Přítomnost dobrovolnictví můžeme vidět v mnoha oblastech našeho života a i nadále by měla být jeho nedílnou, přirozenou a stále se rozvíjející součástí. Tuto činnost, může vykonávat každý dospělý člověk, v jakémkoliv věku. Může směřovat do různých oblastí lidského života a je zaměřena jak na jednotlivce různých věkových kategorií, tak na skupiny či komunity. Lze ji vykonávat nejen na našem území, ale také v zahraničí. Stejně tak mohou naši dobrovolníci předávat zkušenosti v zahraničí a ti zahraniční dobrovolníci zase u nás. Pro dobrovolníka může tato činnost znamenat smysluplné naplnění jeho volného času, vymanění se ze samoty, dává možnost kontaktu s jinými lidmi, získání zkušeností a zejména obohacení sebe sama. Život dobrovolníka dostává jiný rozměr.

Naši přední odborníci, pohybující se v této oblasti, Tošner a Sozanská (2006, s. 18), se vyjádřili k dobrovolnictví takto: „Dobrovolnictví není oběť, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacením v mezilidských vztazích.“

Matoušek (2003, s. 55) jej zase vysvětluje jako: „neplacená a nekarierní činnost, kterou lidé provádějí proto, aby pomohli svým bližním, komunitě nebo společnosti.“

1.1.5 Dárcovství

Pojem dárcovství představuje pomoc formou peněžitého nebo nepeněžitého daru, určenou konkrétní skupině, jednotlivci. Tato forma pomoci může být určena také na veřejně prospěšné účely.

To, že je v naší společnosti filantropické chování stále více přítomno, je velmi potěšující, zejména v době, kdy jsou naše životy zatíženy hospodářskou krizí a stavem nejistoty a

obav z budoucnosti. Důkazem tohoto „lidského“ chování jsou veřejné sbírky, které jsou pořádány na pomoc handicapovaným, seniorům, osobám potřebným a také osobám, které se ocitly v nouzi. Do těchto sbírek se zapojují jak velké podnikatelské subjekty s většími finančními dary, tak jednotliví občané se svými drobnějšími finančními dary. Tyto sbírky mohou být dlouhodobé, krátkodobé nebo jednorázové. Můžeme přispívat různými způsoby. Běžně se setkáváme s pouliční formou sbírek, nebo se sbírkami využívajících médií. V obou případech je darovat jakýkoliv finanční obnos velmi jednoduché. Buď tedy osobně, přímo, darováním finanční částky na ulici, nebo zasláním dárcovské zprávy prostřednictvím mobilního telefonu, nebo vyplněním poštovní poukázky. To, jakou formu dárcovství zvolíme, není důležité, důležitá je však přítomnost lásky a vztahu člověka k člověku a ochota pomoci druhému. Darovat, znamená poskytnout finanční či hmotný dar bez protihodnoty, bez uvedení jména dárce, nebo s uvedením jména dárce, které je spojeno s poděkováním.

Pomoci darem, je v naší společnosti preferováno a vyskytuje se mnohem častěji, než výkon dobrovolnické činnosti.

Je třeba si také vysvětlit rozdíl mezi **dárcovstvím** od **sponzorováním**. Darovat, znamená poskytnout finanční či hmotný dar bez protihodnoty, bez uvedení jména dárce, nebo s uvedením jména dárce, které je spojeno s poděkováním. Sponzorovat, znamená očekávat za poskytnutí finančního či hmotného daru protihodnotu, například ve formě propagace dárce, firmy, nebo propagaci konkrétního výrobku.

1.1.6 Občanská společnost

Pojmy altruismus a dobročinnost (filantropie) jsou klíčovými pojmy z prostředí občanské společnosti. Termín občanská společnost také není jednoznačně definován a je vysvětlován autory, kteří se této problematice věnují, různými způsoby.

Čepelka (2003) chápe občanskou společnost jako takovou, která je tvořena občany odpovědnými, samostatnými, solidárními, iniciativními a sebevědomými, kteří se volně sdružují a sledují své osobní, nebo veřejné zájmy.

Podle Havla (In Hozová, 2009) je „občanská společnost jedním ze způsobů, jimiž se uskutečňuje či může uskutečňovat naše lidství ve své celistvosti, tedy i v tom subtilnějším, tíž uchopitelném, ale možná ze všeho nejdůležitějším, čím je tvořeno... Je to úplně základní

způsob účasti na veřejném životě. Je to první a základní způsob, jak člověk dobrovolně, sám, ze své vlastní potřeby překračuje rámec svého privátního žití."

Jako prezident republiky podporoval Václav Havel rozvoj života spolkového, nadačního, občanských sdružení a iniciativ a hovořil v této souvislosti o "základním principu nelhostejnosti" (<http://old.hrad.cz/president/Havel/index.html>).

1.2 Právní úprava dobrovolnictví

Poté, co byl po listopadových událostech v roce 1989 zaznamenán opětovný návrat a rozvoj dobrovolnictví v naší republice, také v souvislosti s velkým počtem nově vznikajících neziskových organizací, bylo nutné a prospěšné, jej právně ukotvit. Činnost dobrovolníků, kteří se uplatňují v oblasti sociální, zdravotní, kulturní, charitativní, humanitární, byla také potřeba veřejnosti více přiblížit a zviditelnit. K tomu velkou měrou přispěl rok 2001, který byl vyhlášen Organizací spojených národů Mezinárodním rokem dobrovolníků. V naší republice byly v letech 2003 a 2007 přijaty důležité zákony o dobrovolnické službě a o sociálních službách. Dalším zákonem, který se dotýká dobrovolnické činnosti, je zákon o pomoci v hmotné nouzi, konkrétně jeho novela platná od 1.ledna 2009. V následujícím textu jsou tyto tři jmenované zákony blíže specifikovány.

1.2.1 Zákon o dobrovolnické službě

K 1. lednu 2003 vešel v naší republice v účinnost zákon č. 198/2002 Sb., ze dne 24. dubna 2002, o dobrovolnické službě a změně některých zákonů, který upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu, vykonávanou dobrovolníky.

Zákon určuje, kdo se může stát dobrovolníkem. Vymezuje dobrovolníkům jejich práva a povinnosti a rozlišuje, což je velmi důležité, mezi registrovanou a neregistrovanou dobrovolnickou službou. Určuje také, kdy jde o krátkodobou a dlouhodobou dobrovolnickou službu. Dále stanovuje, který subjekt může být vysílající a přijímající organizací a vymezuje podmínky pro sepisování smluv mezi dobrovolníkem a těmito organizacemi.

Pokud chce vysílající organizace požádat dle tohoto zákona o dotace, musí mít udělenou akreditaci Ministerstvem vnitra. Seznam organizací s akreditacemi je volně přístupný

veřejnosti na internetových stránkách uvedeného ministerstva. Zákon stanovuje podmínky, za jakých může být akreditace udělena a za jakých podmínek může být organizaci zrušena.

V praxi to však neznamena, že všichni dobrovolníci musí působit pouze v rámci akreditovaných organizací. Existuje celá řada spolků a organizací, které se věnují dobrovolnické činnosti a akreditaci udělenou nemají. Bere jim to však možnost o dotace požádat.

Přijetí tohoto zákona byl pro dobrovolnictví velkým přínosem, neboť také zdůraznil potřebu tuto činnost více profesionálně organizovat, a jak uvádí Tošner (in Adra, s. 31): „Dobře připravený dobrovolnický program může zvýšit nejen výkonnost, ale i profesionalitu organizace a přitom nic neubírá na tvořivosti a spontaneitě dobrovolníků.“

1.2.2 Zákon o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který byl přijat dne 1. ledna 2007, upravuje poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka.

Zákon trvá na dodržování základních zásad poskytování sociálních služeb, které se týkají zejména zachování lidské důstojnosti, lidských práv osoby a zohlednění individuálních potřeb konkrétního uživatele, který sociální službu využívá.

Do sociálních služeb, dle tohoto zákona, patří sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence a jsou poskytovány jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Jak je uvedeno v § 34 zákona o sociálních službách, pro poskytování sociálních služeb jsou zřizována tato zařízení: centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické komunity, sociální poradny sociálně terapeutické dílny, centra sociálně rehabilitačních služeb, pracoviště rané péče, intervenční centra a zařízení následné péče.

Dobrovolníci mohou, podle § 115 zákona o sociálních službách, působit v zařízeních sociálních služeb za podmínek daných v zákoně č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě.

Další možnost působení dobrovolníka v zařízeních sociálních služeb je dána Standardy kvality sociálních služeb, konkrétně standardem č. 9 nazvaným Personální a organizační zajištění sociální služby. Od 1. 1. 2007 se staly tyto standardy závazným právním předpisem a jsou obsahem přílohy č. 2 vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu o sociálních službách. Podle standardu č. 9, pokud není fyzická osoba s poskytovatelem sociálních služeb v pracovně právním vztahu, musí být písemně zpracována pravidla pro výkon její činnosti (<http://www.mpsv.cz/cs/5962>)

Nejčastěji využívají poskytovaných sociálních služeb staří občané a lidé se zdravotním postižením. Bezprostřední kontakt s nimi vyžaduje citlivý a odpovědný přístup. Dobrovolnická činnost v zařízeních sociálních služeb i v dalších organizacích působících v sociální oblasti vyžaduje tedy profesionální a odborné vedení.

1.2.3 Zákon o pomoci v hmotné nouzi

Další zákon, o kterém se považují za důležité v souvislosti s dobrovolnictvím zmínit, je zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Byl přijat 14. března 2006. Upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek fyzickým osobám, které se nacházejí v hmotné nouzi, prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi.

Od 1. ledna 2009 platí novela tohoto zákona a ta umožňuje lidem pobírajícím dávky v hmotné nouzi zachovat si stejnou výši příspěvku na živobytí. Pokud má osoba příjem z výdělečné činnosti (veřejně prospěšné práce, nebo krátkodobá zaměstnání), nebo vykonává veřejnou či dobrovolnickou službu, prokazuje tím snahu o zvýšení příjmu vlastní prací a má nárok na vyšší příspěvek na živobytí. Obě tyto služby lze i kombinovat a jejich celková délka musí být alespoň dvacet hodin měsíčně. Za obě jmenované služby nenáleží osobě žádná odměna (<http://www.mpsv.cz/cs/5#zphn>).

I tato forma dobrovolnické služby se řídí podmínkami zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. U dobrovolníků z řad osob v hmotné nouzi taktéž platí, že musí jít o svobodné rozhodnutí osoby. Jsou k ní nutné osobní předpoklady a za důležité je považováno zejména to, že motivací by neměla být pouze vidina zvýšení příspěvku na živobytí.

Dne 22. dubna 2009 byl Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky, Odborem rodiny a dávkových systémů, vydán metodický pokyn č. 1/2009, k limitům využití dobrovolnické služby u osob v hmotné nouzi. V bodě č. 4 tohoto metodického pokynu je upozorňováno na to, že některé akreditované dobrovolnické aktivity se vyznačují vysokými nároky na adepty dobrovolnické služby. Jde zejména o práci s dětmi, postiženými lidmi a také seniory. Na dobrovolníka jsou v těchto případech kladeny poměrně vysoké požadavky na jeho sociální inteligenci, komunikační schopnosti a psychickou vyrovnanost. Z šetření MPSV (za období leden až březen 2009) však vyplynulo, že ve většině případů osoby delegované obcemi do těchto akreditovaných programů, nevyhovovaly vstupním nárokům na výkon dobrovolnické služby. Doporučeno jim bylo lépe spolupracovat s dobrovolnickými organizacemi, zmapovat jaké jsou jejich vstupní nároky na tyto adepty a také hlubší znalost těchto osob a sociální práce s nimi (<http://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-981911.aspx>).

1.3 Osoba dobrovolníka

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, definuje dobrovolníka jako fyzickou osobu starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky a straší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.

Jednoduše a laicky řečeno, může být dobrovolníkem každý, kdo je ochoten ve svém volném čase věnovat svou energii ve prospěch jiných lidí a to bez nároku na odměnu, finanční či hmotnou. Co se týká předpokladů k dobrovolnické činnosti, není potřeba speciálních dovedností, protože každý z nás něco umí, má své schopnosti, zkušenosti a to vše může nabídnout druhým. Dobrovolníkem se tedy může stát kdokoliv.

Velmi lidsky se o dobrovolnících vyjádřil generální tajemník Organizace spojených národů Koffi Annan při zahájení Mezinárodního roku dobrovolníků v roce 2001:

„Dobrovolníci jsou odvážní lidé, ochotní se za něco postavit. Jsou ochotni zasvětit své ruce, svou mysl a především svá srdce službě ostatním. Tím přinášejí lidem naději a dodávají jim sílu k překonávání jejich slabostí. Odměnou za to jim je vědomí, že jejich činnost má skutečný smysl. Jejich odvaha a odhodlání by měly být pro nás všechny inspirací k činům“ (in Kraus, 2008, s. 137).

Naši přední odborníci v oblasti dobrovolnictví v České republice Tošner a Sozanská (2006) definují dobrovolníka jako člověka, který poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti a to vše bez nároku na finanční odměnu.

V současné době můžeme vidět mezi dobrovolníky nejčastěji ženy jak z řad studentek, tak i z řad zaměstnaných či nezaměstnaných žen. V menší míře jsou zastoupeni muži. Přibývá také dobrovolníků – důchodců. Vzhledem k tomu, že odchod do důchodu je spojen se ztrátou životního programu, je dobrovolnická činnost vhodnou kompenzací.

1.4 Motivace dobrovolníků

Jak bylo již zmíněno v této práci, mnoho lidí považuje práci dobrovolníků za podivínskou a často si posměšně kladou otázky: Proč to Ti lidé vlastně dělají? Jaká je jejich motivace? Obvyklou odměnou za činnost jedince jsou přece peníze!

Je třeba si nejprve odpovědět na otázku co je to motivace. **Motivaci** chápeme jako vůli něčeho dosáhnout. Je to jakási naše vnitřní hnací síla, která nás nutí vyvinout určité úsilí, abychom uspokojili naše potřeby nebo abychom dosáhli svých cílů. **Motivem** rozumíme pohnutku, popud k nějaké činnosti, přičemž základní formou našich motivů jsou **potřeby**.

Podle Pichauda a Thareauové (1998) se potřebou nerozumí pouze něco, co člověku chybí, ale také a hlavně to, k čemu člověk skrze ni směřuje. „Všechny lidské potřeby tvoří celek, který spojuje fyzickou a psychickou a sociální stránku člověka, jež jsou od sebe neoddělitelné“ (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 41).

V souvislosti s motivací dobrovolníků je na místě zmínit jednu z prvních teorií motivace, která je dílem humanistického psychologa Abrahama H. Maslowa. Ta vychází z jeho hierarchie lidských potřeb a často je dnes užívána a známa jako Maslowa pyramida (Ochman, Jordan, 1997, s. 9):

1. Nižší potřeby:

- potřeby fyziologické (žízeň, hlad, teplo)
- potřeba jistoty a bezpečí (ochrana proti nebezpečí, ublížení)

2. Vyšší potřeby:

- potřeby sociální (přátelství, sounáležitost)

- potřeba kladného mínění o sobě (potřeba uznání, sebeúcta, společenské ocenění)
- potřeba seberealizace (sebeaktualizace, rozvoj vlastních schopností, celé osobnosti)

Ve světle Maslowovy teorie, může tedy dobrovolnictví uspokojovat vyšší úroveň potřeb lidí (Ochman, Jordan, 1997).

Častou motivací pro dobrovolnou činnost je potřeba kontaktů s jinými lidmi a překonání pocitu osamělosti, kdy skupina dává členům pocit jednoty a lidé pocítují jako důležité, že našli ve skupině své místo.

Jiný pohled na motivaci dobrovolníků nabízí první reprezentativní výzkum na téma dobrovolnictví v České republice, který proběhl v letech 1999-2000. Na základě statistické analýzy tohoto výzkumu byly vytipovány tři základní deklarované motivace k dobrovolnictví (in Tošner, Sozanská, 2006):

Konvenční či normativní motivace znamená, že její nositel se stal dobrovolníkem, neboť ho k tomu vedly morální normy jeho nejbližšího okolí, nebo obecná neformální pravidla chování v dané společnosti. Nositelé tohoto druhu motivace, starší lidé nad 60 let a věřící, se dobrovolníky stávají proto, že se to sluší a patří a opírají se o principy křesťanské morálky.

Reciproční motivace orientuje svého nositele k tomu, že hledá v této činnosti prvky, které jsou užitečné i pro něho samotného, tedy spojení dobra pro jiné a vlastního prospěchu a je patrná u lidí, ateistů, do 30 let věku.

Nerozvinutá motivace, se omezuje na soubor prvků, které vytvářejí základní prostor pro rozhodování dobrovolníků. Jde o tři pilíře – důvěra v organizaci, pro niž mají pracovat, přesvědčení o smysluplnosti své činnosti a pocit, že se díky této dobrovolné činnosti podílejí na šíření dobré myšlenky. Tato nerozvinutá motivace se vyskytuje u studentů vysokých škol a osob střední a starší generace (46-60 let).

Stejně tak, jako se ptáme, co motivuje člověka k tomu stát se dobrovolníkem, bychom se měli zamyslet nad tím, jak může organizace, ve které dobrovolník vykonává svoji činnost, motivovat a odměňovat dobrovolníka. Asi největší sílu má pro člověka to zdánlivě obyčejné vyjádření – slovo děkuji. Ale existují i jiné formy, jak dobrovolníkovi vyjádřit vděčnost, jak podporovat dobrou atmosféru v organizaci a povzbudit ho do další činnosti. Mnohé organizace na tuto skutečnost často zapomínají a podceňují její sílu.

Ochmanová a Jordan (1997, s. 23) uvádějí několik zásad při vyjadřování vděčnosti dobrovolníkovi:

- vyjádřit vděčnost poměrně často
- využívat různé formy poděkování
- být upřímný
- vyjádřit spokojenost s člověkem, nejen s prací
- pamatovat na to, že poděkování by mělo být v souladu s výsledky
- používat stejné nebo podobné odměny za stejné výsledky
- věnovat zvýšenou pozornost těm výsledkům, kterých si sám dobrovolník cení

Organizace může také sama, podle toho jak zná své dobrovolníky, zvolit i další způsoby odměňování. Tyto způsoby by měly být voleny tak, aby byly dobrovolníkům příjemné. Může jít o různé společné akce zaměstnanců a dobrovolníků organizované ve volném čase. Dobrovolníka také potěší, když mu je předáno blahopřání k svátku či narozeninám a s radostí přijme vše, co přispívá k pozitivní atmosféře a rozvíjí dobré vztahy. I tyto zdánlivé maličkosti dávají dobrovolníkovi pocit, že jeho práce si někdo všímá a dokáže ji ocenit.

2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Tato kapitola je v souvislosti s tématem práce, věnována jednomu z období, kterým člověk ve svém životě prochází a to stáří. Někteří lidé toto období považují za poslední etapu života, na jejímž konci čeká smrt. Mají pocit, že je v této fázi ontogeneze nečeká již nic pozitivního. Mají strach z nemoci, bolesti, samoty a ztráty autonomie, se kterou si stáří automaticky spojují. Autonomií se rozumí schopnost vést svůj život podle vlastních pravidel, zůstat pánem svého chování a způsobu života, svobodně se rozhodovat (Pichaud, Thareauová, 1998). Všechny tyto jejich negativní představy mnohdy pramení z nevědomosti a mýtů, které se kolem starých lidí vyskytují. Stáří však nemusí být nutně spojováno pouze se ztrátou schopností, úpadkem sil a nečinností. Důležitým faktorem, který ovlivňuje naše stárnutí je to, jak jsme dosud žili a jak jsme se na stáří připravovali. Mladí lidé si však toto většinou neuvědomují a žijí hlavně přítomností, kterou si chtějí co nejvíce vychutnat. Stáří jim prostě připadá tak vzdálené, že nemají potřebu se o něj zajímat a co víc, se na něj nějak připravovat. Důsledkem toho všeho je, že staří lidé jsou většinou v očích ostatních nezajímaví, postoj k nim je odmítavý a negativní. V následujícím textu vysvětluji pojmy stárnutí, stáří a věk a věnuji se změnám, které v tomto období přicházejí.

2.1 Proces stárnutí

Stárnutí je celoživotní, velmi individuální proces, který u každého jedince nastupuje v jinou dobu a má své odlišné tempo. Asi každý člověk si jednou v životě položí otázku: „Proč vlastně stárneme?“

Jak se shodují odborníci na gerontogenezi, Stuart-Hamilton (1999) a Mühlpachr (2004), je třeba na stárnutí nahlížet jako na kontinuální proces a proměnu člověka.

O stárnutí se začíná mluvit v okamžiku, kdy dochází u člověka k úbytku jeho fyzických a psychických sil, vlivem strukturálních změn organismu. Kuric (2001, s. 156) hovoří o stárnutí „biologickém a psychickém“, Mühlpachr (2004, s. 22, s. 25) a Řičan (1990, s. 369, s. 371, s. 375) jej nazývají „biologickou, tělesnou a duševní involucí.“

Také Sýkorová (2007, s. 47) se ke stárnutí vyjadřuje podobným způsobem: „Všeobecně se uznává, že stárnutí představuje komplexní a dynamický proces zahrnující vzájemně propletené procesy stárnutí biologického, psychologického a sociálního.“

2.2 Stáří a lidský věk

Určit obecně začátek stáří, je velmi problematické. Nejběžnějším ukazatelem stárnutí jedince je jeho **kalendářní (chronologický) věk**, neboli čas, který začíná plynout od narození jedince. Haškovcová (1990) hovoří také o věku skutečném – **funkčním**, který nemusí vždy korespondovat s věkem kalendářním, protože každý člověk stárne jinak. Z lékařského a demografického pohledu se za počátek stáří považuje věk 65 let.

Na lidský věk, však můžeme pohlížet z několika aspektů. Kromě již zmiňovaného věku kalendářního, můžeme hovořit o věku **biologickém**, který vyjadřuje celkový stav lidského organismu, jeho fyzického vývoje či degenerace a také o věku **sociálním**, který vyjadřuje očekávání chování jedince vzhledem k jeho biologickému věku a souvisí se změnou jeho sociálního statusu, zejména s odchodem do důchodu (Stuart-Hamilton, 1999).

Světová zdravotnická organizace přijala pro rozlišení věkových kategorií, toto pomocné názvosloví (Dietsnbier, 2009):

Střední věk – věková kategorie 45-59 let.

- Stárnoucí osoby – věková kategorie 60-74 let.
- Stará generace – lidé ve věku 75-89 let.
- Stařecká skupina – začínající od 90 let.

Mühlpachr (2004) uvádí ještě další, stále častěji používané členění, na mladé seniory ve věku 65-74 let, staré seniory ve věku 75-84 let a velmi staré seniory ve věku 85 a více let.

Stáří Šipr (1997) spojuje s pojmem třetí věk, druhý věk je věkem dospělosti, soustavné výdělečné činnosti a první věk (dětství a dospívání) je obdobím přípravy na životní povolání.

Setkat se můžeme také s dělením lidského života na životní dopoledne, které trvá zhruba do 35 let a vyznačuje se expanzí do světa, zakládáním rodiny, výchovou dětí, budováním profesní kariéry a na životní odpoledne, kdy člověk introvertizuje a obrací se směrem k duchovním oblastem života (Vymětal, 2003).

Z hlediska vývoje je stáří považováno za fázi postvývojovou. Podle teorie psychosociálního vývoje E. H. Eriksona (in Vágnerová, 2007, s. 299) „je hlavním vývojovým úkolem stáří dosáhnout integrity v pojetí vlastního života.“ Integritou je zde

míněno přijetí života jako celku se vším, co se nám v něm povedlo, smířením se s tím, co se nepovedlo. Starému člověku usnadňuje vyrovnání se s vlastním životem i přijetí smrti.

C. G. Jung (in Vágnerová, 2007) zase vidí ve stáří vrchol osobnostního rozvoje a zvládnutí této fáze považuje za významný vývojový úkol.

2.3 Individualita stárnutí a stáří

Velký podíl na tom, jak stárneme a jaké naše stáří bude, máme také my samotní. Dva lidé ve věku 70 let mohou vnímat své stáří zcela rozdílným způsobem a také stav opotřebovanosti jejich organismů může být odlišný. Dá se velmi jednoduše říct, že naše orgány začínají stárnout v okamžiku našeho narození, ale je to samozřejmě proces postupný. Proto je důležité začít již v mládí s vhodnou pohybovou aktivitou, dbát na vyváženou stravu, dobrou psychickou kondici, mít své zájmy a udržovat sociální kontakty. To vše proces našeho stárnutí ovlivňuje. Avšak i v tomto směru je potřeba nalézt tu správnou míru. Přílišná aktivita či naopak nezájem a pasivita nejsou žádoucí.

Start-Hamilton (1990, s. 19) upozorňuje na existenci „zachovalých jedinců“, u kterých nejsou tak patrné znaky stárnutí, které by odpovídaly jejich kalendářnímu věku a naopak „předčasně zestárlých“, u kterých se tyto znaky objevují velmi časně.

„Zdraví a kvalita života ve vyšším věku jsou do značné míry podmíněny životními podmínkami, událostmi a rozhodnutími v dětství a dospělosti, včetně životního prostředí a životního stylu“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008, s. 13).

Důležitý je postoj člověka k jeho vlastnímu stárnutí a nalezení smyslu zbývajících života. Snáze se nám bude stárnout, pokud se smíříme s tím, že nám bude ubývat síl, budeme náchylnější k nemocem a pracovní proces již nebude naší hlavní náplní dne. Jistě existují i další události, které nás v tomto období čekají. Shrnout se dají do jednoho slova, které stáří vystihuje a je jím změna. Životní změna je právě to, s čím se staří lidé nejhůře vyrovnávají. Stáří však nemusí znamenat pouze úpadek člověka. V každé etapě života můžeme něco získávat, objevovat a můžeme využívat svých zkušeností, které jsme v průběhu života nasbírali.

2.4 Gerontologie

Věda, která se věnuje stáří a stárnutí se nazývá gerontologie (z řeckého gerón – starý muž). Zkoumá je z pohledu biologického, demografického, sociálního a z mnoha dalších aspektů. Pacovský (1990) uvádí její další členění:

1. Teoretická gerontologie – vytváří hypotézy a teorie stárnutí, hledá, třídí a řadí do systému poznatky o hlavních mechanismech stárnutí.
2. Klinická gerontologie – ta se zabývá stárnoucím člověkem jako jedincem, jeho komplexním hodnocením. Dalším pojmem je geriatrie či geriatrická medicína, která je částí klinické gerontologie a zaměřuje se na zvláštnosti chorob ve stáří.
3. Sociální gerontologie – zaměřuje se na vztahy mezi starou populací a společností jako celkem.

2.5 Změny ve stáří

Změny, které ve stáří nastávají, neprobíhají u každého stejně, ale mají podobný ráz. Z hlediska vývoje člověka dochází v tomto období k nevratným involučním změnám v oblasti duševní a tělesné. Stuart-Hamilton (1999) upozorňuje na vzájemnou závislost procesů sociálního, biologického a psychologického stárnutí.

2.5.1 Biologické změny

Biologické stárnutí označuje změny, které postihují tělesné tkáně a orgány a jsou determinovány genetickými dispozicemi a životním stylem.

Pacovský (in Klevetová, Dlabalová, 2008) rozlišuje tři typy funkčních změn:

- úbytek funkcí na úrovni molekulární, tkáňové, orgánové a systémové
- vyčerpání buněčných rezerv, které se projevují při reakci na zátěžovou situaci
- zpomalení většiny funkcí

Nejzásadnější biologické změny ve stáří uvádí Klevetová, Dlabalová (2008) :

Pohybový systém – dochází k úbytku kostní hmoty, vazivo je méně pružné, v kloubech tuhnu chrupavky, ubývá svalové hmoty a poklesu svalové síly. Staří lidé se pohybují pomaleji, řídnu jim kosti a je zde tedy velké riziko úrazů. Vlivem atrofie meziobratlových

plotének a ochabováním kosterních svalů se páteř více ohýbá a starý člověk se hrbí. V cévách se ukládají tukové látky a vápník a hrozí nedokrevnost, zejména dolních končetin a mozkové tepny.

Kardiopulmonální systém – snižuje se funkce plic, klesá jejich vitální kapacita, srdce přečerpává méně krve, čímž dochází ke sníženému průtoku krve důležitými orgány, stěny cév se stávají nepružnými a tenčími, dochází k jejich kornatění, což má důsledky pro celý organismus. Tepny se zvětšují, ale klesá jejich elasticita a tím je narušena regulace krevního tlaku, srdeční výkonnost se snižuje a projevuje se plicní dušností.

Trávicí systém – množství trávicích šťáv se snižuje, potrava se pomaleji vstřebává a rozkládá, snižuje se činnost jater a slinivky břišní, močový měchýř je méně pružný a snižuje se jeho kapacita, tlusté střevo má sníženou svalovou sílu a projevuje se chronickou zácpou.

Pohlavní orgány a vylučovací systém – pohlavní činnost se snižuje, taktéž potence mužů, u žen končí menstruace. Častý je výskyt močové inkontinence u osob starších 60 let.

Kožní systém – pružnost kůže se ztrácí, ubývá podkožního tuku, tvoří se vrásky, vlasy šedivější a řídnou, zvýšená pigmentace kůže způsobuje stařecké skvrny na určitých místech, jinde naopak pigment chybí.

Nervový systém – nerovnoměrně se snižuje počet neuronů – nervových buněk, vznikají senilní plaky na obalech neuronů a ty mohou způsobit demenci, dochází k poruchám chůze a rovnováhy, klesá tvorba hormonů, snižuje se odolnost k zátěži, dochází k poruchám spánku – spánkové inverzi, kdy senioři přes den spí a v noci pak špatně usínají a budí se.

Smyslové orgány – vnímání prostřednictvím smyslových orgánů je zhoršeno, týká se to zraku, sluchu, snižují se také chuťové, hmatové a čichové schopnosti, dochází k úbytku receptorů, kterými starý člověk vnímá polohu a pohyb svého těla, pocity síly, tlaku, tepla a chladu. To má za následek větší počet úrazů seniorů.

Všechny tyto jmenované biologické změny jsou pro seniory velmi stresující. Vzhledem k tomu, že zásadně ovlivňují jejich běžný život a určují také míru soběstačnosti, se s nimi velmi těžko vyrovnávají. Velmi důležité tedy je, aby se i lidé v okolí starého člověka s těmito změnami seznámili, pochopili je a citlivě jim přizpůsobili i své chování.

2.5.2 Psychické změny

Vedle tělesných změn stárnutí dochází ve stáří také ke změnám psychickým. Říčan chápe psychickou involuci jako „demontáž osobnosti“ a spojuje ji se „zjednodušováním osobnosti“ (1989, s. 378).

Duševní změny mohou být způsobeny nejen samotným stárnutím, ale často jsou to příznaky nějakého chorobného procesu. Způsobují u jedince oslabování jeho odolnosti, zejména vůči námaze, ztrácí se vytrvalost. Často se můžeme setkat také s celkovou rezignací a ztrátou zájmu o dění kolem sebe. Jakákoliv zátěžová situace je ve stáří špatně snášena. Staří lidé se často také vracejí do minulosti a zásadně se mění jejich hierarchie životních hodnot.

Jak uvádí Koukolník (in Vágnerová, 2000), nejvíce se v psychické oblasti projeví strukturální a funkční změny mozku. Ten ztrácí svou hmotnost, klesá tloušťka mozkové kůry a zvyšuje se objem mozkových komor. Berger a Thompson (in Vágnerová, 2000) v souvislosti s mozkem hovoří zejména o změně v průtoku krve mozkovými cévami, který má za následek, že člověk nemůže zpracovávat všechny nové informace dostatečně rychle a plně, tudíž celkově se jeho myšlení zpomaluje a ochuzuje.

Mezi nejčastější změny v psychické oblasti uvádí Pacovský (1990) tyto:

- snížení výbavnosti a vštípivosti paměti
- zpomalení psychomotorického tempa
- ochuzení fantazie a nechuť řešit aktuální události
- snížená nápaditost, objevnost, vynalézavost
- snížená chuť se rozhodovat, pomalejší řešení úkolů
- labilita v emocích, snadnější podlehnutí dojetí

Co se podle Pacovského nemění je slovní zásoba a zpravidla také jazykové dovednosti zůstávají zachovány. Dále podle něj platí, že všechny změny ve stáří nesměřují k horšímu a jako příklad uvádí:

- zvyšování vytrvalosti
- stupňování trpělivosti a pochopení pro jednání stejně starých, nebo jen málo mladších lidí

- větší stálost v názorech a ve vztazích
- větší opatrnost a obezřetnost

Vedle biologického věku mozku a celého těla se v duševní involuci prolínají také vlivy zkrácené životní perspektivy, změny vzhledu a další společenské faktory spojené s věkem (Mühlpachr, 2004).

Zajímavým je také vztah mezi stářím a intelektovými schopnostmi. Již mnohé výzkumy v minulosti se zaměřily na změny inteligence ve stáří. Jejich závěry však nejsou jednotné. Co však bylo potvrzeno a obecně platí je: „že, stáří s sebou nese větší moudrost, ale menší důvtip nebo bystrost“ (Start-Hamilton, 1999, s. 47).

Psychická involuce ve stáří se také často kombinuje s psychickými poruchami. Dle Říčana (1989) má koncem sedmdesátky asi každý třetí člověk potíže, které vyžadují odbornou pomoc. Nejčastěji se setkáváme s neurózami, depresemi, paranoiditou a demencemi. S depresemi v tomto období také úzce souvisí sebevražda, latinsky suicidium, kdy jich muži uskuteční, těch dokonaných, mnohem více než ženy.

Čeho si lze často u starých lidí všimnout, je změna jejich osobnosti. Nejčastěji dochází ke zdůraznění některých vlastností, většinou bohužel těch negativních. Pokud jsou změny osobnosti v jakémsi rozporu s dosavadní charakteristikou člověka, může jít o vliv chorobného procesu.

2.5.3 Sociální změny

Vedle velkých změn biologických a psychických, dochází ve stáří ještě k dalším velkým životním zvrátům a ztrátám. Vzhledem k tomu, že jich je celá řada, zmiňuji podle mne ty nejzásadnější.

Za jeden z nejdůležitějších momentů, událostí v životě, který označuje ukončení jednoho období a začátek dalšího období je odchod do důchodu. Je to obrovská změna, která mění identitu člověka, jeho sociální roli. Dochází k přerušení společenských kontaktů a především k ekonomickým změnám. Člověk je odkázán na výplatu starobního důchodu a tím se také celkově mění jeho životní podmínky. Mnoho lidí tento okamžik prožívá jako vstup do stáří a nesnadno se s ním vyrovnává. Práce byla dosud hlavní náplní dne, v důchodu tomu tak není a člověk si musí hledat program náhradní. Výstižná je

v souvislosti s odchodem do důchodu tato definice: „Být důchodcem znamená mít roli nemít roli“ (Haškovcová, 1990, s. 47).

Mnohdy odchod do penze není svobodným rozhodnutím jednotlivce, ale je k němu společností nucen. Přitom mnoho lidí necítí potřebu, ani úbytek sil, aby se své práce vzdali. Nastává období „druhého životního programu“ (Haškovcová, 1990, s. 48), který bude vyplňovat náš volný čas.

Zde opět musím zmínit význam aktivního života již před odchodem do důchodu. Člověk, který měl mimo práci i jiné zájmy a koníčky, vidí v důchodovém věku i jistá pozitiva. Čas, který trávil v práci může věnovat právě těmto aktivitám, nebo ho může využít k realizaci dosud neuskutečněných plánů.

Dalším zásahem do života stárnoucího člověka je měnící se struktura rodiny. Zejména odchod dospělých dětí způsobuje, převážně u žen, velký stesk a je prožíván velmi silně. Haškovcová to nazývá „syndromem prázdného hnízda“ (1990, s. 103). Pokud se senioři stanou prarodiči a udržují se svými dětmi kontakty, může být ztráta role rodiče kompenzována rolí prarodiče.

Také samota způsobená smrtí celoživotního partnera je jednou z nejtěžších zkoušek v životě stárnoucího člověka. To samé se týká také odchodu blízkých přátel. V souvislosti s tématem této práce považuji za důležité zmínit ještě jednu událost v životě seniora. V Domě pokojného stáří ve Zlíně, kde jsem absolvovala odbornou stáž a prováděla výzkum, jsem byla několikrát svědkem toho, jak se starý člověk vyrovnává s odchodem ze svého domácího prostředí a následným umístěním do domova pro seniory. Pokud se člověk může sám a svobodně rozhodnout o odchodu ze svého domova do institucionální péče, zvládá tuto změnu rozhodně snadněji. Velmi vážnou událostí se tato změna stává, pokud je člověk k tomuto kroku donucen okolnostmi. Příčinou může být neschopnost seniora zajistit si uspokojování životních potřeb. Mohou to být zdravotní důvody nebo věk. Situaci již nelze řešit za pomoci rodiny ani s využitím terénních sociálních služeb. Bohužel přibývá také těch případů, kdy rodina přestane plnit svou funkci a nechce o starého člověka dále pečovat. Umístění do zařízení pro seniory je pak pro ně jednoduchým řešením vzniklé situace. Zde se otvírá otázka přístupu ke starým lidem v naší současné společnosti, které věnuji následující kapitulu.

2.6 Senioři a současná společnost

Na otázku, jak se dívá většina dnešní společnosti na starého člověka, neuslyšíme asi příliš lichotivých slov. Senioři jsou vnímáni jako homogenní skupina, která je pro společnost spíše zátěží. Jen málo kdo, dokáže vidět na starých lidech něco pozitivního a perspektivního.

2.6.1 Ageismus

V souvislosti se starými lidmi stále více slyšíme o pojmu ageismus. Je odvozen od anglického slova age, které znamená věk, stáří. Tento termín se začal používat v šedesátých letech ve Spojených státech amerických a je vysvětlován jako diskriminace na základě věku (Klevelandová, Dlabalová, 2008).

E. B. Palmore (in Jirásková, 2005) formuloval negativní předsudky vůči seniorům, zakládající ageismus, do deseti hlavních bodů. Jsou jimi – nemoc, impotence, ošklivost, pokles duševních schopností, duševní choroba, zbytečnost, izolace, chudoba, deprese a politická moc.

Kromě jmenovaných předsudků, jsou senioři spojováni s charakteristikami jako: „pasivní, sobečtí, bezohlední, pohodlní a sebestřední“ (Jirásková, 2002, s. 23).

Dnešní doba preferuje mládí a s tím spojenou krásu a aktivitu ve všech ohledech. Staří lidé se ocitají na okraji zájmu společnosti, nic se od nich neočekává. Svět mladých a starých lidí je oddělený. Senioři se většinou cítí ostrčeni, není zcela využit jejich potenciál a přitom, oproti mladým lidem, jsou plní zkušeností, znalostí a moudrostí. Ideálem by bylo propojení těchto dvou světů. Mladý člověk nesmí zapomínat na to, že také jednou zestárne.

2.6.2 Komunikace a jednání se seniory

Komunikace mezi lidmi je i v dnešní době počítačů a různých technických vymožeností základem vztahů mezi jednotlivci, v rodinách a společenských skupinách. Člověk je tvor společenský a má potřebu dorozumívat se. Při tom využívá verbální a neverbální formy komunikace. Verbální forma zahrnuje řeč mluvenou a psanou, neverbální můžeme jednoduše vyjádřit jako „řeč těla“. Obě tyto formy jsou spolu neoddělitelně spojené, vzájemně se doplňují a komunikujícími osobami jsou silně vnímány. Pro jedince je velmi důležité, aby měl možnost informace sdělovat a aby mu někdo naslouchal. Kuric (2000)

k tomu dodává, že zhoršující se možnosti komunikace s jinými lidmi bývají u starých lidí příčinou trvalého psychického utrpení a napětí.

S čím se občas v komunikaci setkáváme všichni, jsou komunikačními bariéry. Ty jsou dány buď naší vlastní osobou nebo také prostředím ve kterém komunikujeme. Při komunikaci se starými lidmi musíme počítat s problémy a specifiky, které plynou zejména ze změn, které stáří provázejí a kterým byla věnována také jedna kapitola této práce.

Venglářová (2007) řadí mezi nejčastější specifické obtíže v komunikaci se seniory poruchy smyslů, zejména sluchu a zraku, dále poruchy řeči – afázie a demenci.

Klevetová a Dlabalová (2008) doporučují dodržovat při komunikaci se starým člověkem tyto zásady:

1. Uvědomění – je třeba uvědomit si, jaký rozhovor chceme vést, zda podporující, edukační, motivující, naslouchající, jaké informace chceme zjistit a zda senior potřebuje jen vyslechnout, nebo zda hledá pomoc. Důležité je si hned v úvodu vymežit délku času na rozhovor a tento seniorovi sdělit.
2. Pozdrav a oslovení – tento rituál má zásadní význam. V případě poruch sluchu, zraku a kognitivních poruch, je nutný tělesný dotyk volený vždy na stejné místo.
3. Vymezení vzájemných rolí – ujasnění vzájemných rolí je velmi důležité. Profesionál není rodičem, životním partnerem, soudcem ani litující osobou. Jeho pomoc spočívá v nalezení naděje, hledání odpovědí na otázky a v podpoře unést všechny změny těla a životní ztráty.
4. Vytvoření vztahu laskavosti a důvěry – předpokladem úspěšné spolupráce je navázání dobrého kontaktu a důvěry seniora. Zde záleží na komunikačních schopnostech profesionála a na jejich neustálém rozvíjení.

I přes všechny problémy v komunikaci musí být práce se starými lidmi prováděna kvalitně a citlivě. Sociální pracovník, zdravotní personál nebo dobrovolník musí mít k jejímu úspěšnému zvládnutí potřebné dovednosti a zkušenosti. Musí mít na paměti, že základem v komunikaci se seniorem je vytvoření pocitu jistoty a bezpečí.

3 DŮM POKOJNÉHO STÁŘÍ VE ZLÍNĚ

V této části práce popisuji Dům pokojného stáří ve Zlíně. Zde jsem vykonávala odbornou stáž a také uskutečnila svůj výzkum, který byl zaměřen na činnost dobrovolníků v tomto zařízení. Dům pokojného stáří (dále jen DPS) je jednou z poboček organizace Naděje o. s., kterých je na území České republiky celkem 21.

3.1 Historie organizace Naděje o. s.

Naděje o.s. vznikla spontánně bez předchozího plánování. První období, od srpna 1990 do dubna 1991, se vyznačovalo výhradně dobrovolnou prací nejprve v Praze při první pomoci (ubytování a stravování), později v uprchlických táborech v Jablonečku u Mimoně a v Bělé pod Bezdězem, posléze opět v Praze při přípravě vlastních středisek. Vznik Naděje a její rozvoj je spojen s osobností Vlastimily Hradecké. Svým nesmírným úsilím a vytrvalostí realizovala vizi, která dostala symbolické jméno Naděje. Od počáteční pomoci uprchlíkům se programy pomoci postupně rozšiřovaly na další skupiny potřebných lidí, od lidí bez domova, přes staré a opuštěné lidi, handicapované děti a mládež, opuštěné děti, až po národnostní menšiny a pro-puštěné vězně. Naděje jako spolek je založena podle zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů. Registrována je 21. 8. 1990 u Ministerstva vnitra pod číslem VSP/1-2274/90-R. Podle Stanov je Naděje nepolitická a mezikonfesní s celostátní působností (<http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/84>).

3.2 Poslání a cíle organizace Naděje o. s.

Posláním Naděje o. s. je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření. Cílem je vybudování a provozování sítě služeb lidem v nouzi na křesťanských principech. Ve svých zařízeních i mimo ně poskytuje Naděje o.s. pomoc duchovní, morální, sociální, zdravotní, lékařskou, hygienickou, stravovací, ubytovací, hmotnou, právní, poradenskou, osvětovou, vzdělávací, výchovnou apod., včetně doplňkových služeb. Své služby zaměřuje zejména na lidi osamělé, zdravotně postižené, společensky vyloučené nebo jinak znevýhodněné. Ve svých zařízeních i mimo ně Naděje o.s. vyvíjí misijní činnost ve všech formách (<http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/5>).

3.3 Poslání Domu pokojného stáří ve Zlíně

Posláním DPS je vytvořit domov seniorům ze Zlína a blízkého okolí, kteří vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu a nepříznivé sociální situaci nemohou žít ve svém přirozeném prostředí. Cílem je, aby zde senioři prožívali aktivní a důstojné stáří při zachování možnosti svobodného rozhodování o trávení času a osobních záležitostech. Snahou pracovníků domova je vytvořit pro obyvatele domácí a bezpečné prostředí se zajištěním trvalé sociální a ošetrovatelské péče. Služby jsou zde poskytovány nepřetržitě pro dlouhodobý či trvalý pobyt.

3.4 Nabídka poskytovaných služeb

DPS poskytuje podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, svým uživatelům tyto služby:

V Domově pro seniory jsou poskytovány komplexní sociální služby seniorům s částečně nebo převážně omezenou soběstačností, ošetrovatelská péče, rehabilitace, masáže, tělesná cvičení a dále je zde uskutečňován aktivní program trávení volného času – pracovní terapie, muzikoterapie, zpěv, cvičení paměti, čtení knih. Jsou pořádány výlety, oslavy narozenin, kulturní programy, dětská vystoupení, zahradní slavnosti, duchovní a pastorační péče.

V Domově se zvláštním režimem, na oddělení se specializovanou péčí, jsou umístěni senioři postižení Alzheimerovou chorobou nebo jiným druhem demence. Je zde kladen důraz na respektování jejich zvláštních potřeb a zachování bezpečnosti, důstojnosti, udržení soběstačnosti a na podporu aktivity a orientace. Prostor je upraveno tak, aby usnadnilo život lidem postiženým demencí. Zejména je proto dbáno na dobrou orientaci, osvětlení, odstranění rizik a bariér, dostupnost, praktické barevné odlišení důležitých míst, vhodné množství příjemných podnětů a hlavně bezpečnost.

Mezi další poskytované služby patří křesťanská duchovní péče a pravidelné bohoslužby římskokatolické a evangelické církve. Za seniory dochází na besedy pravidelně jednou týdně husitský kněz a jednou týdně se mohou senioři zúčastnit canisterapie. V budově se také nachází pietní místnost a kaple.

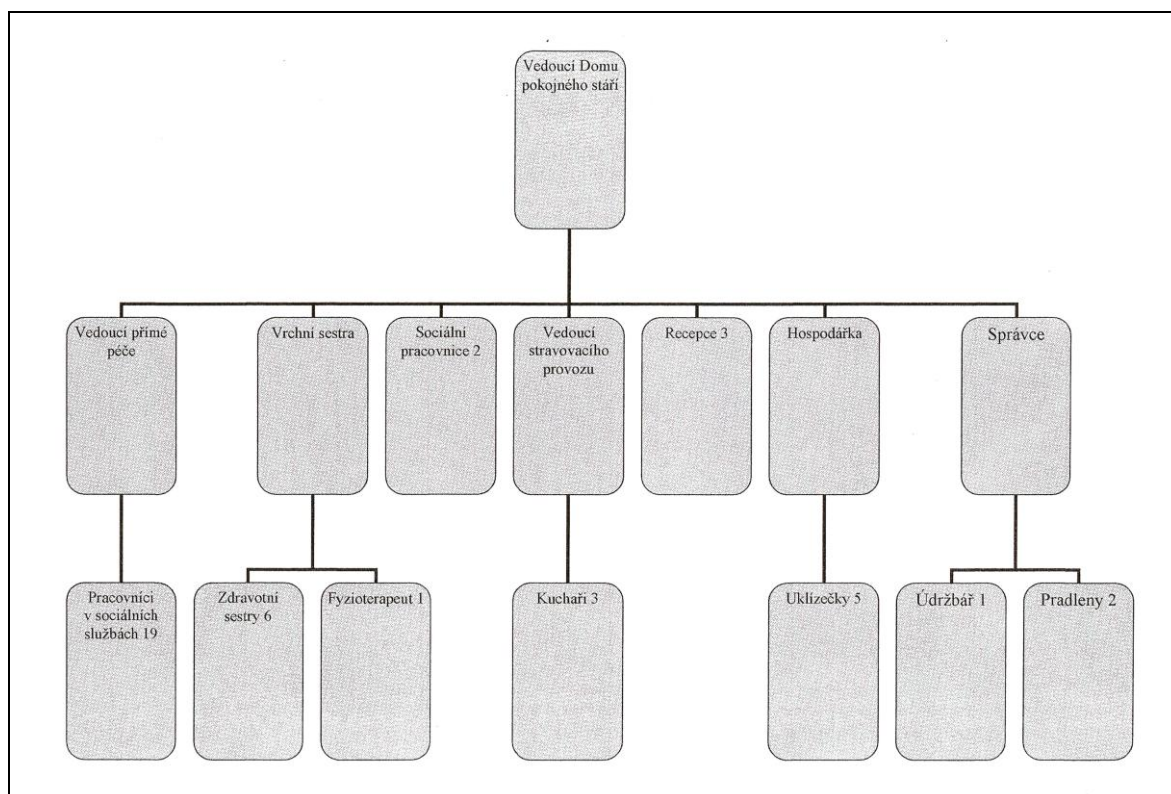
Součástí domova je odpočinkový prostor, který je přirozeným místem setkávání, rozhovorů, návštěv a terapií. Senioři mají možnost využívat také zahradu s posezením.

V DPS v současné době působí 7 dobrovolníků z dobrovolnického centra Adra o.s., pobočka Zlín. Pro zlepšení a udržení psychické a fyzické kondice uživatelů je jim poskytována rehabilitace, aktivační terapie, tréninky paměti, nácvik adaptivních postupů k zvládnutí běžných životních situací, výtvarné činnosti, muzikoterapie, realitní orientace. Všechny tyto aktivity jsou založeny na dobrovolnosti.

3.5 Struktura uživatelů zařízení

V současné době je v DPS umístěno celkem 65 uživatelů. V Domově pro seniory je kapacita lůžek 52. Uživatelé jsou zde umístěni v pokojích po dvou osobách a jejich průměrný věk je 82,5 let. V Domově se zvláštním režimem je kapacita lůžek 13 a jsou zde pokoje pro jednu i pro dvě osoby. Průměrný věk uživatelů je zde 83,3 let. Všechny pokoje jsou běžně vybaveny - postelí, skříní, nočním stolem a židlí, součástí je také bezbariérové sociální zařízení. Uživatel si dále může vybavení pokoje doplnit dle svého uvážení.

3.6 Struktura zaměstnanců zařízení

Obr. 1 Struktura zaměstnanců DPS Zlín

Dům pokojného stáří ve Zlíně vytváří pro své uživatele velmi příjemné a důstojné místo, kde mohou trávit poslední etapu svého života. Jde o novou moderní budovu jejíž vybavení a celkově prostředí odpovídá potřebám seniorů. Co se týká ubytování v domově pro seniory, pokoje pro dvě osoby nejsou úplně ideálním řešením, vhodnější by byl větší počet pokojů pouze pro jednu osobu. Vybavení je zde však řešeno jednoduše, ale účelně a senior má možnost vybavení pokoje doplnit dle svého uvážení. Celá budova je řešena bezbariérově, chodby jsou vhodně barevně rozlišeny, což seniorům usnadňuje orientaci.

Dle mého názoru, je profesionalita zaměstnanců na velmi dobré úrovni. Jejich komunikace s uživateli DPS byla vždy citlivá, vstřícná a bylo vidět, že znají konkrétní potřeby jednotlivých seniorů a také z nich vycházejí. Viděla jsem na nich opravdový zájem o tuto práci, často se s klienty smáli, povzbuzovali je, měli k nim velmi lidský přístup a úctu. Tím vším, se jim daří společně vytvářet celkově pozitivní atmosféru v tomto zařízení.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jak jednoduše a srozumitelně definovat co je výzkum jde velmi těžko. P. D. Leedy (in Gavora, 2000) v něm nachází systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva a potvrzují se či vyvracejí dosavadní poznatky anebo se získávají poznatky zcela nové.

4.1 Výzkumný problém

Svým výzkumem jsem zjišťovala, jakou úlohu hrají dobrovolníci v DPS ve Zlíně. Zajímalo mne, jak zde dobrovolníci vnímají své působení, jak je vnímají samotní senioři a také zaměstnanci. Zda vidí v této činnosti nějaký přínos a také nějaká úskalí. U dobrovolníků mne zajímala také jejich motivace k dobrovolnické činnosti. Výzkum zaměřený na tyto otázky, v Domově pokojného stáří dosud neproběhl a tak doufám, že jeho výsledky budou přínosem pro všechny zúčastněné a otevřou další možná témata k diskusi.

Vymezení výzkumného problému: **Úloha dobrovolníků v Domě pokojného stáří ve Zlíně.**

4.2 Druh výzkumu a výzkumná metoda

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu získávání dat. Proč jsem si vybrala právě tuto metodu, vystihuje vyjádření Gavory (2000), který o kvalitativním výzkumu říká, že nekvantifikuje skutečnost a vyhýbá se numerickému a podobnému vyjádření údajů, protože je považuje za příliš tvrdé, chladné a neosobní. Hlavním cílem je subjektivní svět osob a porozumění událostem v jejich životě.

Jako výzkumnou metodu jsem použila moderovaný rozhovor (interview), konkrétně rozhovor polostrukturovaný, s otevřenými i uzavřenými otázkami. Interview je pravděpodobně nejstarší a nejčastěji užívaný způsob člověka pro získávání informací. Volbu výzkumné metody jsem podřídila zejména respondentům – seniorům. Vzhledem k tomu, že klientům DPS je v průměru 83 let, jevil se mi tento typ rozhovoru jako nejvhodnější, neboť je to citlivý způsob zjišťování intimních informací, prožitků a pocitů. Zohledňuje také zdravotní stav seniorů a jejich smyslové schopnosti.

Při výzkumu jsem použila triangulaci spočívající v jedné výzkumné metodě, ale se třemi skupinkami respondentů. Otázky vztahující se k výzkumnému problému byly tedy položeny vždy třem dobrovolníkům, třem seniorům a třem zaměstnancům DPS Zlín.

4.3 Výběr výzkumného vzorku

Všichni respondenti pro tento výzkum byli získáni záměrným výběrem, se kterým mi pomohla sociální pracovnice DPS. Ta zná všechny zúčastněné osobně a pracuje s nimi již delší dobu. Většina dobrovolníků dochází za seniory, kteří jsou umístěni v Domově se zvláštním režimem a trpí Alzheimerovou chorobou či jinou demencí. Výběr byl tedy velmi ztížený. Přesto se sociální pracovnice snažila vybrat pro rozhovor ty osoby, které byly schopny na otázky odpovídat a byly relativně dobře orientovány.

4.4 Popis výzkumného vzorku

Zaměstnanci

Z1 – žena 45 let, vyučena, kurz všeobecné sanitářky, v zařízení zaměstnána od roku 2007

Z2 – žena 51 let, vyučena, kurz všeobecné sanitářky, v zařízení zaměstnána od roku 2006

Z3 – žena 56 let, středoškolské vzdělání, v zařízení zaměstnána od roku 2006

Dobrovolníci

D1 – žena 55 let, středoškolské vzdělání, nezaměstnaná – Úřad práce (dále jen ÚP), v DPS od října 2009

D2 – muž 43 let, středoškolské vzdělání, nezaměstnaný – ÚP, v DPS od prosince 2009

D3 – žena 52 let, vyučena, nezaměstnaná – ÚP, v DPS od srpna 2009

D4 – muž 55 let, vyučen, invalidní důchodce, v DPS od září 2009

Senioři

S1 – žena K. 80 let, v DPS od roku 2007

S2 – žena 93 let, jak dlouho již žije v DPS si nepamatuje

S3 – žena 85 let, v DPS 1-2 roky

4.5 Výzkumné otázky

Pro tento výzkum jsem si stanovila tyto **hlavní výzkumné otázky**:

HVO 1: Jaký je **přínos** dobrovolnické činnosti v DPS?

HVO 2: Jaká jsou **úskalí** dobrovolnické činnosti v DPS?

Pro tento výzkum jsem si stanovila tyto **vedlejší výzkumné otázky**:

VO1: Jak vnímají **přínos** dobrovolné činnosti v DPS **zaměstnanci** zařízení?

VO 2: Jak vnímají **přínos** dobrovolné činnosti v DPS **uživatelé služeb**?

VO 3: Jak vnímají **přínos** dobrovolné činnosti v DPS **dobrovolníci**?

VO 4: Jaká **úskalí** dobrovolné činnosti v DPS vnímají **zaměstnanci** zařízení?

VO 5: Jaká **úskalí** dobrovolné činnosti v DPS vnímají **uživatelé služeb**?

VO 6: Jaká **úskalí** dobrovolné činnosti v DPS vnímají **dobrovolníci**?

4.5.1 Dílčí výzkumné otázky

Ke každé skupině respondentů jsem si připravila dílčí výzkumné otázky, které jsem použila při realizaci polostrukturovaného rozhovoru. Otázky jsem pokládala ve stanoveném pořadí, ale několikrát se stalo, že svou odpovědí mi respondenti odpověděli na další, ještě nepoloženou otázku. Ta pak tedy v rozhovoru již nezazněla.

Dílčí výzkumné otázky pro **respondenty z řad dobrovolníků**:

1. Jak dlouho docházíte za seniory do DPS ve Zlíně jako dobrovolník?
2. Co bylo pro Vás impulzem k tomu stát se dobrovolníkem?
3. Proč jste si vybral jako cílovou skupinu seniory a ne třeba děti a mládež?
4. Co Vám tato činnost dává a čím Vás obohacuje?
5. Jaký přínos podle Vás má tato činnost pro seniora, kterého navštěvujete?

6. Jaká jsou úskalí těchto setkání pro seniora, kterého navštěvujete?
7. Jak Vás přijali zaměstnanci zařízení?
8. Jaký přínos má Vaše dobrovolnická činnost pro zaměstnance zařízení?
9. Jaká jsou úskalí Vaší činnosti v souvislosti s prací zaměstnanců zařízení?
10. Kdyby jste mohli něco změnit na Vaší dobrovolnické činnosti v tomto zařízení, co by to bylo a proč?

Dílní výzkumné otázky pro **respondenty z řad seniorů:**

1. Jak dlouho žijete v DPS ve Zlíně?
2. Jak jste reagovala, když Vám byly nabídnuty setkání s dobrovolníkem?
3. Proč jste tuto možnost přijala?
4. Jak často za Vámi dobrovolník dochází?
5. Vyhovuje Vám četnost a délka těchto návštěv?
6. Jak se na tyto návštěvy dívají Vaši blízcí?
7. V čem jsou tato setkání s dobrovolníkem pro Vás přínosem?
8. Jaká úskalí těchto setkání vnímáte vy?
9. Mluvili jste o dobrovolnické činnosti i se zaměstnanci? Jak ji vnímají?
10. Proč myslíte, že za Vámi dobrovolník dochází? Co mu tato činnost dává?
11. Kdyby jste mohla něco změnit na těchto setkáních, co by to bylo a proč?

Dílní výzkumné otázky pro **respondenty z řad zaměstnanců:**

1. Jak dlouho pracujete v DPS Zlín?
2. Jak jste reagovali na možnost docházení dobrovolníků do Vašeho zařízení?
3. Jak často dobrovolníci za seniory dochází a jak jsou jejich setkání dlouhá?
4. Co říkáte na počet dobrovolníků docházejících do Vašeho zařízení?
4. Co pozitivního to podle Vás seniorům dává?
5. Vnímáte nějaká úskalí těchto setkání pro seniora?
6. Jaký přínos mají jejich setkání pro Vás, pro Vaši práci?

7. Jaká úskalí těchto jejich setkání vnímáte v souvislosti s Vaší prací?
8. Jaký přínos má tato činnost pro samotného dobrovolníka?
9. Jaká úskalí podle Vás vnímají dobrovolníci?
10. Kdybyste mohla něco změnit na tom, jak to s dobrovolníky funguje, co by to bylo a proč?

4.6 Průběh výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno na konci měsíce března a v první polovině měsíce dubna 2010. Se seniory byly uskutečněny rozhovory v jejich pokojích, bez přítomnosti další osoby, v pohodové atmosféře. S dobrovolníky a zaměstnanci jsem hovořila vždy o samotě, v klidném místě DPS, které navrhli oni sami. Všem respondentům jsem se představila, uvedla jsem, kde studuji a seznámila jsem je se svým výzkumem. Byli informováni, že půjde o anonymní rozhovor, kde nebudou uváděna ani jejich křestní jména. Pro účely tohoto výzkumu byli respondenti označeni písmeny Z – zaměstnanci, S – senioři, D – dobrovolníci, společně s číslem. Všichni s těmito podmínkami souhlasili stejně tak jako s nahráváním rozhovoru. Mohli jej také kdykoliv v jeho průběhu ukončit. Vysvětlila jsem jim jak bude rozhovor zpracován, že bude výhradně součástí mé bakalářské práce a nebude použit pro žádné jiné účely. Jako vyjádření souhlasu s uvedenými podmínkami, podepsali respondenti informovaný souhlas (tento není součástí příloh této práce). Pouze v jednom případě bylo dáno svolení pouze ústně a to z důvodu zrakové vady jedné ze seniorek. Délky rozhovorů byly v rozmezí 10 – 20 minut. Otázky byly pokládány v určeném pořadí a v případě potřeby, zejména při rozhovorech se seniory, byly otázky více konkretizovány. V případě potřeby jsem je přeformulovala a doplnila podotázkami.

4.7 Zpracování získaných dat

Po uskutečnění všech rozhovorů jsem provedla transkripci, kdy jsem nasbíraná netextová data v podobě audio záznamu převedla do textové podoby. Tento materiál jsem dále podrobila analýze. Použila jsem otevřené kódování, kdy jsem si vytvořila určitá témata a s těmi dále pracovala. Rozhodla jsem se vytvořit vztahovou síť, a proto jsem analyzovala skupiny respondentů společně. Získaná data jsem propojovala a hledala jsem v odpovědích

spojitosti. Vytvořená témata jsem komentovala na základě získaných odpovědí. Pro jednotlivé skupiny respondentů jsem sestavila dílčí otázky, které se v některých bodech lišily. Vždy však byly formulovány tak, aby pomohly odpovědět na stanovené hlavní výzkumné otázky. Odpovědi všech dotazovaných jsem uvedla tak jak zazněly, bez úprav.

4.7.1 Zpracování rozhovorů

Z analýzy rozhovorů všech respondentů jsem si stanovila pět témat, která jsem podrobněji analyzovala a doplnila o zajímavé odpovědi respondentů. Každá analýza daného tématu je uzavřena krátkým shrnutím – závěrem.

Téma č.1 - Reakce na nabídku dobrovolnické činnosti v DPS

Seniorky a zaměstnankyně byly dotázány, zda by přivítaly návštěvy dobrovolníků v jejich zařízení. Všechny dotázané tuto možnost přivítaly. S1 – „*no, souhlasila jsem s tím*“, S2 – „*já jsem říkala, já si přeju, já se chci dozvědět, co je venku nového*“, S3 – „*byla jsem ráda, protože ty obzory sů vždycky širší, když někdo přinde a povyklád.dycky ty obzory sů pěknější*“, Z1 odpověděla jednoznačně „*ano, ano určitě.*“

Závěr: V této otázce se seniorky a zaměstnankyně shodly a přijaly možnost dobrovolnické činnosti kladně.

Téma č. 2 – Přínos dobrovolnické činnosti v DPS

Při zpracování tohoto tématu jsem analyzovala odpovědi všech respondentů z řad dobrovolníků, seniorů a zaměstnanců na otázku přínosu dobrovolnické činnosti. Zajímalo mne, co jim vlastně tato setkání dávají.

Tři dobrovolníci odpověděli, že je pro ně tato práce přínosná, kdy D1 řekla – „*já mám z toho hroznou radost a takové naplnění, já prostě tady strašně ráda chodím, je tady klídeček a všechno, já nevím prostě*“ a D4 uvedl – „*já si myslím, že je to obohacení obou stran, poněvadž já když jdu odsud, tak su obohacený, mám radost z toho, ti lidé mne přijímají, mají radost že za nimi přijdu.*“ Pouze D3 nemluvila o přínosech a odpověděla velmi otevřeně – „*já jsem z toho tak vůbec byla celkem špatná ze začátku, že jsem si na to nemohla zvyknout. Můžu říct na rovinu, že já bych to tak sama od sebe nemohla dělat. Nebo i když jsem si sama od sebe, když jsme dělali testy na ÚP, já jsem si tu ošetřovatelku*

napsala, že bych to i dělala, ale podle těch testů mi vyšlo, že na to psychicky nemám. A pokud je možné, my jdeme s paní A. ven, radši jdeme ven, mně to tady nedělá moc dobře v tom vnitřku.“

Všechny seniorky se shodly, že jsou pro ně návštěvy dobrovolníků přínosné, jsou rády, že za nimi dobrovolníci docházejí. S1 k tomu uvedla – *„no, co se mi na tom líbilo, líbilo se mi to, za jedno, že mi ubíhá čas, nejsu tady tak sama, opuštěná zavřítá, víte a ona mi četla Čapkovy povídky a mne to zajímalo, no..Vždycky mi něco přečetla, nějaké dva články a něco sme si tak řekli.“* S3 s úsměvem řekla - *„toš, včil je to takové růžovější, lidovější.. není to takové samotářské.“*

Také všechny dotázané zaměstnankyně vnímají dobrovolnickou činnost v DPS jako přínosnou a pozitivní. Z1 uvedla – *„pomáhají nám s nima, zaplnit ten volný čas“* Z3 to popsala takto – *„no pro nás, že máme víc času, na jiné věci, nebo na jiné klienty, protože, když ten dobrovolník sem přijde a je sním třeba celé odpoledne, tak my už víme..my jim tam doneseme jenom svačinu, on už nakrmí, všechno, takže my už se nemusíme o toho klienta starat a máme čas na jiné klienty, s kterými děláme třeba..chodíme.“*

Závěr: Kromě D3 všichni dotázaní respondenti považují dobrovolnickou činnost ze svého pohledu za přínosnou, všem něco dává. D3 přesto, že je ze všech dobrovolníků v zařízení nejdéle, nemá k tomuto místu ani k seniorům za tuto dobu vytvořen žádný vztah a neuvedla, že by jí tato činnost něco dávala, nebo ji nějakým způsobem naplňovala, spíše mluvila v negativech.

Téma č.3 – Úskalí dobrovolnické činnosti v DPS

Toto téma navazuje na předešlé a zjišťovala jsem naopak úskalí, která dotázaní respondenti vnímají v souvislosti s dobrovolnickou činností.

Všichni dobrovolníci, kromě D3, nepocítují žádná úskalí své činnosti, nic co by na ně působilo negativně. Jediného negativního vyjádření se mi dostalo od D3, která uvedla, že to na ni jak se říká *„dost padá“* a i z testů provedených na ÚP jí vyšlo – *„že na to psychicky nemám.“* Naopak D2 řekl - *„když se sem tři, čtyři dny nedostanu, tak mám vyloženě abstinenční příznaky a už se sem těším.“*

Seniorky se v otázce úskalí vyjádřili následovně. S1 uvedla – „*nebudu nic měnit, tak mi to vyhovuje.*“ Jedno konkrétní malé úskalí se však u dvou objevilo a to loučení s dobrovolníkem. S1 říká – „*su smutná a čekám každý den, kdy přijde*“ a S2 – „*no to víte, člověku je to líto, že odchází známý člověk, ale už se těším na další návštěvu.*“ U S3 byla trochu ztížená situace s jejím vyjadřováním, měla ze všech senierek největší problém s pamětí a na mnoho věcí si již nepamatovala, nebo si je nedokázala dát do souvislostí. Musela jsem klást více doplňujících otázek. Na otázku zda by chtěla, aby za ní dobrovolník dále docházel například odpověděla - „*No toš paní, zadarmo ani kuřátko nehraje, nemožu po něm nic chtít.*“ S4 nevidí žádná negativa a s úsměvem dodala – „*no vadilo by mi, kdyby chodili moc často, to už by mi potom zasahovalo do toho programu (smích), musím cvičit a chodit v chodítku.*“

Všechny tři zaměstnankyně se jednoznačně shodly, že žádná úskalí dobrovolnické činnosti v DPS nepociťují a všechny s dobrovolníky vycházejí dobře a jejich činnost vítají.

Závěr: Z odpovědí dobrovolníků a zaměstnanců vyplynulo, tedy kromě D3, že nenašli v dobrovolnické činnosti v DPS žádná úskalí. U senierek to bylo podobné. Pouze dvě S1 a S2 zmínily smutek při odchodu dobrovolníka. S3 se taktéž nevyjádřila přímo negativně, ale z jejich odpovědí bylo znát, že má spíše obavu, aby dobrovolníka nezdržovala.

Téma 4. – Úskalí a přínos dobrovolnické činnosti pro seniory z pohledu dobrovolníků a zaměstnanců

V tomto případě jsem chtěla po dobrovolnících a zaměstnancích, aby odpověděli na otázku jaký přínos a jaké úskalí pro seniory má dobrovolnická činnost. Šlo mi o jejich pohled na věc.

Zde taktéž zavládla shoda mezi dotázanými respondenty a všichni se vyjádřili, že to seniorům určitě něco pozitivního dává. D1 k tomu řekla - „*Vidím to na nich, ony aj když nemluví, vidíte z těch, jo prostě v očích to vidíte, jako, že ona je opravdu ráda, ráda mně vidí*“ a současně vidí malé úskalí v loučení – „*kolikrát, když se loučíme, jak mi mává, slzy v očích má, tak to je mně je zas tak líto, když odcházím tak vidím, že slzy si otírá, mává mi.*“ D3 odpověděla – „*paní A. je spokojená, vždycky čeká a je ráda, ta je vůbec ráda, že někdo přijde, vždycky mne vyhlíží a když přijdu vyskočí jak srnka a už by se oblíkala, už*

abychom šly ven.“ D4 k tomu dodal – „vidím tu spokojenost a že se těší na další setkání, říkají přijďte zase brzy, děkují a říkají: budeme se za Vás modlit.“

Závěr: Dobrovolníci a zaměstnanci vidí v této otázce jednoznačný přínos pro seniory a žádná úskalí. Pouze jedna dobrovolnice uvedla, že vidí u seniorky malý smutek při loučení, kdy se tedy shoduje se dvěma seniorkami, které to prožívají stejně, ale přesto pozitiva převažují.

Téma č. 5 – Motivace dobrovolníků

Protože motivace a důvody k dobrovolnické službě velmi ovlivňují případná úskalí a přínos této činnosti, zajímala mne u dobrovolníků i tato otázka. Odpovídali tedy na to, jaká byla jejich motivace k dobrovolnické službě se seniory v tomto zařízení.

D1 – *„já jsem chtěla a už aj dřív jsem o tom přemýšlela, asi proto, že to mám aj trochu v krvi, aj z vyprávění jsem o tom věděla něco a tak mě to přitahovalo celkem, protože jak jsem dělala účetnictví, tak mě to nějak nenaplnovalo.“* Tato dobrovolnice se do zařízení dostala jako nezaměstnaná přes Úřad práce (dále jen ÚP) a činnost ji natolik oslovila, že absolvovala rekvalifikační kurz sociálního pracovníka a má zájem v této oblasti pracovat. D2 byl taktéž dlouho bez práce a do zařízení se dostal taktéž přes ÚP, kdy si mohl vybrat mezi dobrovolnickou činností a veřejně prospěšnými pracemi – *„ne že bych se práce bál, ale to dobrovolnictví mi tak nějak přišlo jako lepší volba.“* Také jeho čas se seniory naplňuje a chce v ní i nadále pokračovat. Do zařízení dochází mnohem častěji než má stanoveno, absolvoval rekvalifikační kurz sociálního pracovníka a zajímá se o pracovní místo přímo v DPS. D3 je v zařízení také díky ÚP a brala tuto možnost jako nutnost – *„zůstala jsem bez práce a musela jsem nějakou tu dobrovolnou činnost vlastně dělat.“* D4 je částečným invalidním důchodu a s péčí o starší osoby má osobní zkušenost, neboť pečuje o nemocného otce – *„tak jsem přijal tady toto místo a nevadilo mi ani, že to není placené ani hrazené, protože mám k tomu kladný vztah“* a dále ještě uvedl, že jeho motivaci vystihuje tento citát: *„Pomáhat je radost“* který viděl v Adře. Původně také hledal přívýdělek k částečnému invalidnímu důchodu a vyplnění volného času (v péči o otce mu pomáhá bratr a přítelkyně).

D3 uvedla, že neměla na výběr, že dostala na ÚP dvě telefonní čísla a protože jedno bylo do DPS a má to blíž než na to druhé místo, rozhodla se pro DPS – „*mám to tady navíc ještě blízko*“

Závěr: Dobrovolníky vedly k této činnosti různé motivy a potřeby. Jak potřeba seberealizace, tak i sociální potřeba – být někomu užitečný, mít radost z pomoci druhému. Specifickou situací je dobrovolnická činnost realizovaná prostřednictvím ÚP, která je velmi diskutabilní. U dvou dobrovolníků D1 a D2, kteří se do DPS dostali prostřednictvím ÚP, se vztah k této činnosti rozvinul, neboť k ní oba měli osobní předpoklady, činnost je naplňuje a chtějí v ní pokračovat. Avšak u D3 je situace velmi odlišná. Po ukončení nahrávání rozhovoru mi také řekla, že je to pro ni výhodnější, z hlediska dávek v hmotné nouzi, tuto činnost vykonávat. Jak je uvedeno v teoretické části této práce (v podkapitole 1.2.3), měl by mít adept na dobrovolnickou činnost se seniory určité předpoklady a jeho motivací by neměla být pouze vidina zvýšení příspěvku na živobytí. U této dobrovolnice se však nedá hovořit ani o předpokladech, ani o vhodné motivaci k dobrovolnické činnosti se seniory.

4.8 Výsledky výzkumu

V následujícím textu jsou popsány výsledky provedeného výzkumu, který byl zaměřen na úlohu dobrovolníků v DPS ve Zlíně. Přináší odpovědi na stanovené výzkumné otázky, které se týkaly přínosu a úskalí dobrovolnické činnosti DPS z pohledu dobrovolníků, zaměstnanců a seniorů.

Pro tento výzkum jsem si stanovila tyto **hlavní výzkumné otázky:**

HVO1: Jaký je **přínos** dobrovolnické činnosti v DPS?

HVO 2: Jaká jsou **úskalí** dobrovolnické činnosti v DPS?

V otázce přínosu dobrovolnické činnosti se senioři i zaměstnanci jednoznačně shodli. Z jejich odpovědí lze vyvodit závěr, že ji vnímají pozitivně a jednoznačně ji v DPS podporují. Dobrovolníci se s tímto postojem ztotožňují, až tedy na jednu výjimku. Ta upozorňuje na to, jak velký vliv má na dobrovolnickou činnost a přístup k ní motivace dobrovolníka. Je potřeba si také všimnout osobních předpokladů zájemce o dobrovolnictví. Jde zejména o sociální inteligenci, komunikační schopnosti a psychickou vyrovnanost. Jak

ukázal výzkum, je třeba se vyvarovat případů, kdy je motivací pouze vidina zvýšení sociálního příspěvku.

Jako hlavní přínos uvedli zaměstnanci, že je to zejména získaný čas navíc. Ten mohou věnovat jiným klientům či činnostem. Příjemné je pro ně vidět spokojenost a radost seniorů z návštěv dobrovolníků. Stejně to vnímají také samotní dobrovolníci. Cítí se být prospěšní a užiteční. Svou činností přináší zaměstnancům úlevu od jejich rutinních činností a seniorům nabízejí aktivity, které jim zaměstnanci nemohou poskytnout. Pro seniory je v této etapě života nejvíce stresující pocit osamění, ztráta kontaktu s okolním světem a jejich snížená soběstačnost. Dobrovolníci jim nabízejí pomocnou ruku a mají snahu o zkvalitnění jejich života v zařízení.

Co se týká úskalí dobrovolnické činnosti, výzkum ukázal, že dobrovolníci jsou spokojeni s tím, jak to v DPS s dobrovolnictvím funguje. Prostředí zařízení ohodnotili jako velmi příjemné a pohodové. Na otázky úskalí odpověděli, že žádná nepocítují. Zaměstnanci zařízení je mezi sebe přijali a dobře s nimi vycházejí. Největší uspokojení jim však přináší pozitivní reakce seniorů. Pouze jedna dobrovolnice se necítí v zařízení dobře a špatně to psychicky snáší I ona však uvedla pouze kladné reakce seniorů na jejich návštěvy, negativa žádná. Ani zaměstnanci nevnímají žádná úskalí dobrovolnické činnosti. Přivítali by však větší počet dobrovolníků. Pro seniory by si přáli prodloužení návštěv. Pouze jedné zaměstnankyni počet dobrovolníků i délka jejich návštěv vyhovuje. Samotné seniorky dobrovolníky vítají. Mají rády společná setkání s nimi, povídání a procházky. Někdy je pro ně těžké loučení s nimi, ale vědomí, že je zase uvidí jim tuto skutečnost pomáhá překonat.

Provedeným výzkumem bylo nejen odpovězeno na stanovené hlavní výzkumné otázky, ale potvrdilo se, jak je pro jedince důležitý sociální a společenský kontakt. V tomto případě se to týká jak seniorů, tak dobrovolníků. Dobrovolnická činnost navíc pomáhá seniorům překonat jejich sociální vyloučení a životní změny, které s sebou pobyt v tomto typu zařízení přináší.

ZÁVĚR

Problematika stárnutí a stáří je v naší společnosti stále ještě na okraji zájmů. Kult mládí je velmi silný. Existuje sice množství literatury na toto téma, ale zejména mladá generace po těchto titulech v knihovně určitě nesáhne a je to škoda. Stáří je etapou života, která se dá prožít důstojně a mnohdy i aktivně. Zejména je to ovlivněno naším duševním a tělesným zdravím. Jakmile již na soběstačný život nestačíme, musí pomoci jiní lidé. Ne vždy to však může být a chce být rodina a proto je vítána každá ochotná osoba, které není osud starých lidí lhostejný. Zde má své nezastupitelné místo právě i dobrovolnictví.

V teoretické části své práce jsem se věnovala problematice stárnutí, stáří, seznamuji v něm potencionálního čtenáře neznalého problému se změnami, které stáří provázejí a upozorňuji na předsudky, které jdou ruku v ruce se stářím a starými lidmi a které mnohdy pramení z nevědomosti. Protože je tématem práce výkon dobrovolnictví v zařízení pro seniory, je část teoretické práce věnována také dobrovolníkům, jejich motivací k této činnosti, formám dobrovolnictví a právním otázkám této problematiky. Z nastudované literatury k uvedené problematice teoretické části, jsem pak vycházela v části praktické. Zde jsem využila i své krátké stáže, kterou jsem v DPS absolvovala a která mi umožnila více do problematiky dobrovolníků v tomto zařízení nahlédnout.

Cílem praktické části této práce nebylo jen zjistit úlohu dobrovolníků v DPS a postihnout její přínosy a úskalí, ale podívat se na tuto otázku z pohledu zaměstnanců a také klientů tohoto zařízení.

Při realizaci rozhovorů mi dobrovolníci, zaměstnanci a senioři sdělovali své pocity, prožitky a názory na dobrovolnickou činnost. Senioři popisovali, co jim návštěvy dobrovolníků přinášejí a mnohdy tím odkrývali citlivá témata svého prožívání stáří v DPS. Někteří to šlo snadno, jiní s tím měli menší problémy a příliš rozebírat tuto velmi osobní otázku nechtěli. To vše jsem se snažila při realizaci svého výzkumu respektovat.

Dobrovolníci a zaměstnanci byli při rozhovorech otevření a vstřícní a tím mi pomohli na stanovené otázky nalézt odpovědi.

Z odpovědí seniorů vyplynulo, že dobrovolníky ve svém životě chtějí, vítají je a jejich činnost cítí jako přínosnou. Jsou pro ně spojením se světem, který probíhá za zdmi DPS, zdrojem informací a příjemným, byť chvilkovým vymaněním se z jejich samoty. Menší úskalí při jejich loučení s dobrovolníky po ukončení návštěvy tyto fakta jasně přebíjejí.

Také z rozhovorů s dobrovolníky a zaměstnanci bylo zřejmé, že dobrovolnickou aktivitu vnímají jako přínosnou. Dobrovolníky činnost obohacuje a naplňuje, mají radost a jsou spokojeni, že mohou být užiteční. Pouze v jednom případě vyšlo najevo, že to dobrovolnice takto nevnímá a je v zařízení z nutnosti a z důvodu získání benefitů při výpočtu dávky v hmotné nouzi. Zaměstnancům je činnost dobrovolníků také ku prospěchu. Částečně jim uleví od náporu povinností a oceňují zejména to, že se seniorům někdo věnuje s činnostmi, na které oni prostor ve svém pracovním dni nemají.

Na otázku úskalí shodně, tedy opět mimo jednu výše zmiňovanou dobrovolnici odpověděli ostatní, že žádná nenašli a nemohou tedy žádné uvést. Na čem se dále shodli je to, že počet dobrovolníků není dostačující a přivítali by další zájemce, především s ohledem na klienty zařízení. Z doplňujících otázek na motivaci dobrovolníků, ale i z dalších otázek rozhovoru jedné dobrovolnice vyplynulo zjištění, které považují za důležité i zde v závěru práce zopakovat. Je to také mé doporučení k zamyšlení a případné diskusi v zařízení DPS ve Zlíně. Je jím výběr dobrovolníků z řad osob v hmotné nouzi. Úkolem akreditované organizace je především kvalitní výběr dobrovolníků, kontrola výkonu jejich činnosti a tím minimalizace rizik, která by mohla vzniknout. Nejvíce to platí při dobrovolnických aktivitách se seniory, kde je potřeba prokázat sociální inteligenci, komunikační schopnosti a psychickou vyrovnanost. Bohužel v tomto jednom případě se stal opak. Dobrovolnice, která otevřeně přiznala, že na tuto práci psychicky nemá dále v tomto zařízení setrvává. Také její motivace je zúžena pouze na vidinu zvýšení příspěvku na živobytí. Pokud by bylo v mém výzkumu možné zaznamenávat při rozhovorech nejen zvuk, ale i neverbální projevy dotazovaného, tzv. „řeč těla“, podpořilo by to mé tvrzení o této dobrovolnici ještě více. Tak je to pouze můj subjektivní názor.

I přes toto jedno nemilé zjištění, které z výzkumu vyplynulo, končím tuto práci optimisticky a úlohu dobrovolníků v DPS ve Zlíně, ale i v jiných zařízeních považují za velmi přínosnou. Mohu si jen přát, aby se zvyšovaly počty nejen aktivních dobrovolníků, ale především spokojených seniorů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČEPELKA, O. *Průvodce neziskovým sektorem*. Liberec: Omega, 2003. ISBN 80-902376-3-0.
- [2] FRIČ, P. a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v ČR*. Praha: Agens, Nros, 2004. ISBN 80-902633-7-2.
- [3] GAVORA, P. *úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- [4] GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- [5] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
- [6] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-158-2.
- [7] HOLMEROVÁ, I., JURAŠKOVÁ, B., ZIKMUNDOVÁ, K. *Vybrané kapitoly Gerontologie*. ČALS(Česká alzheimerská společnost), 2003. 2. doplněné vydání. ISBN 80-86541-12-6.
- [8] KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.
- [9] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [10] KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Cerm, 2001. ISBN 80-214-1844-3.
- [11] MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova universita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.
- [12] OCHMAN, M., JORDAN, P. *Dobrovolníci: Cenný zdroj*. USA: The John Hopkána University Institut for Policy Studies, 1997. ISBN 1-886333-29-7.
- [13] PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicentrum, 1990. ISBN 80-201-0076-8.
- [14] PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.
- [15] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.

- [16] STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- [17] SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří, kapitoly z gerontosociologie*. Praha: SLON, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5.
- [18] TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.
- [19] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [20] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. 978-80-246-1318-5.
- [21] VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.
- [22] HOZOVÁ, L. Úloha dobrovolníků v sociálních službách. In VÁVROVÁ, S. (ed) *Kontext transformace pobytových sociálních služeb*. Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Zlín: Ústav pedagogických věd, 2009, s. 54-75. ISBN 978-80-7318-869-6
- [23] *Kvalita života ve stáří*, Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. MPSV: 2008. ISBN 978-80-86878-65-2.
- [24] *Příručka pro dobrovolníky*, ADRA o.s.

ZÁKONY

- [25] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- [26] Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě
- [27] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- [28] Havel, V. Praha: Hrad. [online], [cit.10.2.2010], URL:
<http://old.hrad.cz/president/Havel/index.html>

- [29] Kvalita sociálních služeb. *Ministerstvo vnitra* [online], 2010 [cit.10.3.2010], URL: <http://www.mpsv.cz/cs/5962>
- [30] Vznik Naděje. *Naděje* [online], 2010 [cit.20.3.2010], URL: <http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/84>
- [31] O nás. *Naděje* [online], 2009 [cit.20.3.2010], URL: <http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/5>
- [32] Dobrovolnická služba. *Ministerstvo vnitra* [online], 2009 [cit.20.3.2010], URL: <http://www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-981911.aspx>
- [33] Pomoc v hmotné nouzi. *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR* [online], 2009, URL: <http://www.mpsv.cz/cs/5#zphn>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DPS Dům pokojného stáří

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

ÚP Úřad práce

Tzv. Tak zvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Struktura zaměstnanců DPS